

OKSANA SYRADOJEWA

Uniwersytet im. T. Szewczenki w Kijowie, Ukraina
dgenni@ukr.net

Жіноче тіло в релігійному просторі: від спокуси до гріховності (на матеріалі оповідання Юліана Шпола *Веселий швець Сябро*)

Людське тіло — один з найважливіших елементів будь-якого релігійного досвіду, майже неосяжно різноманітного в історичній перспективі. Спектр ставлення до тілесності розгортається від плоті та чуттєвих потягів до суворих тілесних утримань у практиці християнської аскези. Саме у християнстві людська плоть начебто — за поширеним стереотипом — піддається релігійній критиці як джерело гріховності.

Визначень тіла у Біблії знаходимо чимало. Одне з них вказує на Тіло як на істоту живу. Зокрема в книзі Буття Бог каже Ноєві:

Введи також у ковчег з усіх тварин, і від усякої плоті по парі...¹

Далі слід згадати Ноїв заповіт:

І буде веселка у хмарі, і Я побачу її, і згадаю завіт вічний між Богом і між усякою душею живою в усякій плоті, що на землі.²

Тобто, бути Тілом означає бути живим і існувати як окрема істота, істота, яка різниться від інших своїми принципами та виглядом. Жива істота (як окреме Тіло) виступає рівноцінним суб'єктом угоди з Богом. Отже, біблійний контекст книги Буття надає Тілу вище онтологічне значення.

Особливий сенс відведено поняттю Тіла в біблійному просторі: ідеться про символ життя (*Книга пророка Єзекіля*); про опозицію Духу й Тіла (*Пер-*

¹ Біблія, або Книги священного писання Письма Старого та Нового Завіту, Київ 2004, с. 10.

² Там само, с. 12.

ше соборне посланіє св. апостола Івана); про Тіло як долю (без Тіла — із християнської точки зору — просто не існувало людини) і т.д.

Дана стаття має на меті розглянути, по-перше, жіноче Тіло, а, по-друге, жіноче Тіло як Тіло гріховне. За приклад аналізу обрано оповідання Юліана Шпола *Веселий швець Сябро* (1930), в якому жіноче тілесне гріхопадіння становить знаковий елемент художньої канви.

Юліан Шпол (псевдонім Михайла Ялового) у мистецькому житті 20-х років — постать помітна і впливова: він перший президент ВАПЛІТЕ, головний редактор Державного видавництва України, найближчий друг і однорудець центральної фігури літературного процесу М. Хвильового. Визначний письменник у часи переоцінки та повернення мистецької спадщини «розстріляного відродження» — постать епізодична, згадувана переважно у зв'язку зі своєю посадою і передсмертною запискою Хвильового³.

Шпол стартував як поет. Зокрема з агітаційної поезії *Революції Жовтень!* у 1919 році під псевдонімом Михайло Красний. У 1923 р. побачила світ єдина збірка Шпола *Верхи*. Після цього М. Яловий повністю присвячує себе організаційній роботі та публіцистиці. Майже паралельно починає пробувати себе в малій прозі (*Червоний перстень*, *Три зради*. *Романтичне оповідання на три розділи з інтермедією та епілогом*, *Веселий швець Сябро*). У 1928 р. закінчує роботу над найвідомішим своїм твором — романом *Золоті лисенята*.

В оповіданні *Веселий швець Сябро* Шпола головний герой багато говорить про гріхи, пияцтво і вбивство. В його міркуваннях домінує гріх від перелюбу, який герой розглядає невимушено, з двох замальовок-ретроспекцій. На його думку, справа — в недозволеності як інспіраторі до активного пізнання забороненого:

А то сказано: «не вбий», а люди тільки те й роблять, що вбивають. Або: «не пожелай жони ближнього твого», а вони не тільки желяють, а й постійну подлость роблять⁴.

Концепт Тіла в оповіданні висвітлено в трьох площинах:

Тіло — адюльтер

Тіло — провокатор

Тіло бунтує.

Тіло — адюльтер

Ви чули, що було сказано древніми: не чини перелюбу. А Я кажу вам, що всякий, хто погляне на жінку, жадаючи її, вже вчинив перелюб з нею в серці своєму.

³ О. Ушкалов, *Драстуйте, Юліане Шпол!*, [в:] Ю. Шпол, *Вибрані твори*, Київ 2007, с. 16.

⁴ Ю. Шпол, указ. роб., с. 10.

Якщо ж праве око твоє спокушає тебе, вирви його і кинь від себе, бо краще для тебе, щоб загинув один з членів твоїх, аніж щоб усе тіло було ввергнуте в гесну вогненну. І коли правиця твоя спокушає тебе, відсічи її та кинь від себе: бо краще для тебе, щоб загинув один з членів твоїх, аніж щоб усе тіло твоє було ввергнуте в гесну. (Євангеліє від Матфея)⁵.

Швець Сябро розповідає тривіальну історію про чоловіка, до дружини якого унадився піп. Оповідач не забуває зауважити, що молодиця була приваблива настільки, що «хто не йде, той тільки не зірве»⁶. Тут жіноче Тіло виступає як метафора бажання. Це жіноче Тіло гріховне, бо скоїло перелюб, переступило поріг вірності, тому на ньому позначка адюльтеру. Воно винне і водночас неприборкуване, розпущене, а значить, мовчазне і бездіяльне. У цій історії Тіло не є героєм оповіді, воно відсутнє, хоча перебуває в епіцентрі розмови, є індикатором розвитку подій, інертно розгортає сюжетну площину.

Тіло — провокатор

Жіноче Тіло в своєму гріхопадінні зустрічається в лісі, де відбувається статевий акт. Ж.П. Сартр говорить, що «бажання не є бажання щось робити»⁷. Статевий акт не є ціль бажання, навпаки, власне акт руйнує це бажання. Іntenцією статевого бажання є втілення плоті, що стає можливим через «примушення» когось (партнера) та себе пережити тіло як плоть, яка може себе виявити лише за допомогою іншої плоті. Принагідно слід згадати думку М. Фуко, що дискурсивізація сексу становить різновид самовизволення⁸, перехід у трансцендентний об'єкт, а тому не зводиться до отримання лише тілесного задоволення, незалежно від того, чи воно викликане дискурсом чи ні.

В діахронному зрізі естетика Тіла еволюціонувала. Так, зокрема, філософія антиків пропагувала гармонію Душі та Тіла, християнське Середньовіччя протиставляло ці категорії, лише Ренесанс запропонував домінують тілесності. Не менш важливо згадати картезіанську філософію про чіткий розподіл душі і тіла. Обмеженість також і чуттєвого пізнання (Паскаль, Мальбранш). Для картезіанства характерні скептицизм, раціоналізм, критика схоластичної філософської традиції.

Вже маркіз де Сад розширив простір експансії моделі людської машини, хоча фокусується все ж на фізіології сексуальності та агресії, тобто передусім як машина бажання. Логіка такої поведінки безперечно передбачає ігрове начало: те, що нічого не варте, не поставлене на кін, зазвичай

⁵ Біблія..., с. 1085.

⁶ Ю. Шпол, указ. роб., с. 10.

⁷ Ж.П. Сартр, *Бытие и ничто. Опыт феноменологической онтологии*, Москва 2000, с. 385.

⁸ M. Szpakowska, *Cialo i seks w «Pożegnaniu jesieni»*, «Pamiętnik Literacki» 2002, вип. 4.

нікого не цікавить і не викликає інтересу. Для Сада логіка перверсії (того, що сам письменник називав у *120 днях Содому* «простими» та «складними» пристрастями) полягає в розщепленні сфери людської сексуальності на два (в «нормальному» випадку цілісно пов'язаних) потяги — з одного боку, на інстинкт зачаття і продовження роду, а з іншого — на сластолюбну емоцію. Діяльність фантазму штовхає сексуальні збудження і почуття у пастку, застосовує підміни та хитрощі, викрадаючи в інстинкту сластолюбні та похитливі емоції. У цій ситуації, зазначає Клоссовські, фантазм виконує роль продукту виробництва (*objet fabriqué*). Перверсивний потяг, що скерований на наперед безглуздий і недоречний об'єкт, репрезентує себе як дорогу і недоступну для звичайного користування сутність. Її можна відтворити або спонукати за допомогою певних засобів художньої сугестії (наприклад, спектаклем, живописом, книгою, танцем, кіно, рекламою тощо), що мають статус рідкісного об'єкта, становлять підвищений попит, стають предметами культу.

В даному разі жіноче Тіло не отримує насолоди від акту, але задовольняє себе самим процесом провокації. Воно потребує чоловічого схвалення, але вчасно його не отримуючи, вдається до ігнорування, а потім і до агресії стосовно чоловічого Тіла:

І давай йому бісиків пускати: і сякий він, і такий, та тільки не такий, щоб вона його до цицьки підпустила...⁹

Чоловіче Тіло заборонене, а тому — солодке й бажане. Репродуктивна перспектива відсутня, ідеться про похоть, бо «три ночі... з живою душею не спала». В цьому випадку «бездумна пристрасть детермінує жертву»¹⁰. Це жіноче Тіло наповнене розпустою, воно доступне, тому нецікаве.

Тіло бунтуюче

У третій історії головний герой — швець Сябро — кілька разів бачив свою дружину з іншим чоловіком, що викликало в нього спалах ревності, але він нічого не міг вдіяти. Усвідомлення власної асексуальності зумовлювало агресивні афекти: «за коси по землі волочив, носком в живіт теж пробував, на мороз в сорочці одній виганяв». Проте проаналізувавши ситуацію, Сябро офірує собою: пропонує дружині йти до коханого, жити з ним, насолоджуватись. Він у стані ліміарності пропонує те, що раніше категорично заперечував, навіть нехтує патріархальними звичаями, дозволяє жіночому Тілу набувати значущості. На здивування героя, дружина залишається з ним. Ця ситуація допомагає подружжю досягнути нові духовні цінності, пережити катарсис, виправдовувати моральні імперативи, адже жіноче Тіло бунтувало проти сімейних негараздів, проти патріархального начала

⁹ Ю. Шпол, указ. роб., с. 104.

¹⁰ Ж. Багай, *Історія еротизму*, www.ji.lviv.ua/n33texts/bataile.htm.

в родині, проти традиції табування, що здавна була засобом соціального контролю і соціального керування людьми. У процесі історичного розвитку частина табу трансформувалася та ввійшла у вигляді різних уявлень (наприклад, про гріх), цінностей і норм (наприклад, заборона зображувати людину в ісламській культурі та ін.) у мораль, релігію, право і повсякденне життя людей. Відповідно, коли табу не стало — не стало проти чого боротись. Жіноче Тіло отримало схвалення від чоловіка, воно нарешті стало і для нього трофеєм, стало його нагородою.

Отже, в оповіданні жіноче тіло спокушає, воно сексуальне, воно бунтує, воно — провокатор, маніпулятор, воно деколи естетичне, деколи брудне, але завжди — грішне.

Звичайно, даному тексту можна закинути те, що прочитання твору письменника занадто сміливе. Але читач/ка оповідання — це людина початку XXI століття, і при читанні текстів вона завжди позиціонуватиме їх у межах певного контексту, її власного — і історичного контексту самого тексту. Тому процес читання завжди є процесом, вміщеним у соціальний, культурний, політичний контексти. У зв'язку з цим читання не тільки апелює до безпосереднього читацького досвіду, а й певним чином його формує. А тому тексти, які читаємо, формують нас не тільки як читачів, а й як особистість, формують наші уявлення про себе, пропонуючи рольові моделі, з якими можемо ідентифікуватися чи — відкинути.

Woman's body in the religious space: from the temptation to sin (based on Yulian Shpol's story *Syabro the Merry Shoemaker*)

Summary

The paper provides insight into the concept of body in the context of Yulian Shpol's short story *Syabro the Merry Shoemaker*.

It is suggested to consider the female body as a factor of temptation for men's ego, as a passion for the taboo. To some extent the female body is a trophy for masculine principles. The temptress always needs man's positive evaluation. And his approval of the female body is what leads to erotic discourse in the short story.

First of all, female body as an object of sin is regarded from the perspective of adultery that in religious space is an unspeakable sin. The body in the proposed short story condenses three dimensions: body — adultery, body — provoker, body — rebellion.

Keywords: body, religion, sin, adultery, immorality.